

**Gemeente
Amsterdam**

Advies

Adviescommissie Beschermwaardige Houtopstanden Amsterdam (CBH)

Betreft Actualisatie lijst beschermwaardige houtopstanden Stadsgebied Weesp

Bijlagen: - Criteria plaatsing op lijst van beschermwaardige houtopstanden
 - Paspoorten beoordeelde bomen

Beschermen, beheren en beleven

Monumentale bomen herinneren ons aan het verleden, we bewonderen ze in het heden, en we zijn er zuinig op voor de toekomst. Het duurt immers vaak een aantal mensengeneraties voordat bomen volgroeid zijn en enorme afmetingen hebben bereikt. Alleen door goede, duurzame bescherming kunnen bomen oud worden. Volgroeide, oude bomen zijn daarmee een kostbaar bezit en genieten door plaatsing op de lijst van beschermwaardige houtopstanden extra bescherming. Wenselijk is het dat elke inwoner zijn beeld van wat een boom is, kan spiegelen aan een echt oude boom op loopafstand van de woning.

Oudste boom van Weesp, een paardenkastanje van rond 1800

Het college van Weesp heeft in 2019 een lijst waardevolle bomen vastgesteld, met de intentie deze iedere drie jaar opnieuw vast te stellen. In 2021 is de advisering over de actualisatie van de lijst monumentale bomen van stadsdeel Zuidoost voorbereid. Dit was inclusief Driemond, dat nu onderdeel is van het stadsgebied Weesp. Dit advies betreft nu zowel de actualisatie van de lijst Driemond uit 2010 als de lijst Weesp uit 2019. In de aan dit advies gehechte algemene bijlage is aangegeven hoe de adviescommissie hierbij de criteria uit de bomenverordening heeft toegepast. Van iedere beoordeelde boom is ook een paspoort bijgevoegd met specifieke informatie.

Plataan Begraafplaats Driemond uit 1910

In Driemond zijn in 2010 zes bomen aangewezen als monumentaal. Wij adviseren dat uit te breiden naar veertien. Van die veertien zijn er drie echt bomen van de ereklasse.

In de voormalige gemeente Weesp zijn 27 bomen (her)beoordeeld, 25 daarvan stonden al op de lijst uit 2019. In Weesp was kap van bomen vergunningsvrij tenzij deze op de lijst van waardevolle bomen stonden of als zogeheten structuurbomen waren aangewezen. Sinds de fusie zijn in Weesp alle bomen vergunningsplichtig. De lijst beschermwaardige houtopstanden zal daarom een grotere mate van exclusiviteit kunnen hebben. In de geest van het begin 2020 gesloten bestuurlijk akkoord tussen de gemeenten Weesp en Amsterdam waarin zij opnamen dat de bijzondere bomen in Weesp worden gerespecteerd, is de commissie terughoudend geweest in haar beoordeling van de lijst uit 2019. Voor zover bekend is dit de oudste boom van Weesp, maar met een stamomtrek van bijna vier meter niet de dikste. De opgemeten dikste - met een stamomtrek van meer dan vijf meter - is de gekandelaberde Canadese populier op Dotingalaan.

Exclusiviteit

Voor plaatsing op de lijst moet een houtopstand zich in minstens één opzicht duidelijk onderscheiden. Alleen dan houdt de lijst bijzondere betekenis en blijven de extra inspanningen voor behoud haalbaar en verdedigbaar. Het betreft dus nadrukkelijk niet een lijst van alle mooie bomen. Bij de beoordeling van de mate waarop een boom zich duidelijk onderscheidt, kijkt de commissie allereerst naar Amsterdam als geheel met overig Nederland als referentie daarbij. Gezien de verscheidenheid in leeftijd en (stedenbouwkundige) opbouw van de verschillende stadsdelen kijkt de commissie in haar advisering ook naar de bijzondere betekenis van de houtopstand voor het betreffende stadsdeel/stadsgebied. Het is voor alle bewoners van belang ook in hun nabije omgeving bijzondere bomen te kunnen ervaren.

Ander waardevol groen

In veel van de (voormalige) Amsterdamse stadsdelen zijn onder verschillende namen bomen aangewezen als potentieel monumentaal. In Zuidoost werden dit schaduwbomen genoemd. Onder de van kracht zijnde bomenverordening hebben die aanwijzingen geen formeel-juridische betekenis, maar wel betekenis in de communicatie, voor het beheer en bij gebiedsontwikkeling. Wij adviseren deze categorie gemeentebreed te handhaven in het bomenbeheersysteem onder de term ander waardevol groen. De commissie adviseert er in Weesp twee als zodanig aan te wijzen. Een afkomstig van de lijst 2019 (de himalayaberk op de P.C. Boutensstraat) en een nieuwe (de k(r)oningslinde op de Nieuwe Achtkant).

K(r)oningslinde op Bastion Nieuwe Achtkant, geplant in april 2013 ter gelegenheid van de troonswisseling. Het hek is ontworpen door Margot Berkman. Door vandalisme in 2016 is het niet meer compleet.

Groeiplaats

Daadwerkelijk behoud vraagt naast juridische bescherming ook aandacht voor toegespitst beheer plus ruimtelijke bescherming van de groeiplaats in de omgevingsplannen. Dit zijn zaken die aanvullend geregeld moeten worden om de lijst echt zinvol te laten zijn.

Overzicht incompleet

In de voormalige gemeente Weesp is in 2022 geen nieuw onderzoek gedaan naar bomen die ook in aanmerking zouden kunnen komen voor plaatsing op de lijst. Wel zijn twee extra bomen beoordeeld die uit een 'quick scan' tevoorschijn kwamen. De commissie acht de kans groot dat er in Weesp nog meerdere waardevolle particuliere bomen staan die een plek op de lijst verdienen. Wij raden aan om zodra de actualisering van geheel Amsterdam gereed is, als vervolgactie hier een gerichte inventarisatie naar te doen.

Bestuurlijke achtergrond

Begin 2020 sloten Weesp en Amsterdam een bestuurlijk akkoord waarin zij opnamen dat de bijzondere bomen in Weesp worden gerespecteerd na de gemeentelijke samenvoeging. In Weesp was kap van bomen vergunningsvrij tenzij ze op de lijst van waardevolle bomen stonden of als zogeheten structuurbomen waren aangewezen.

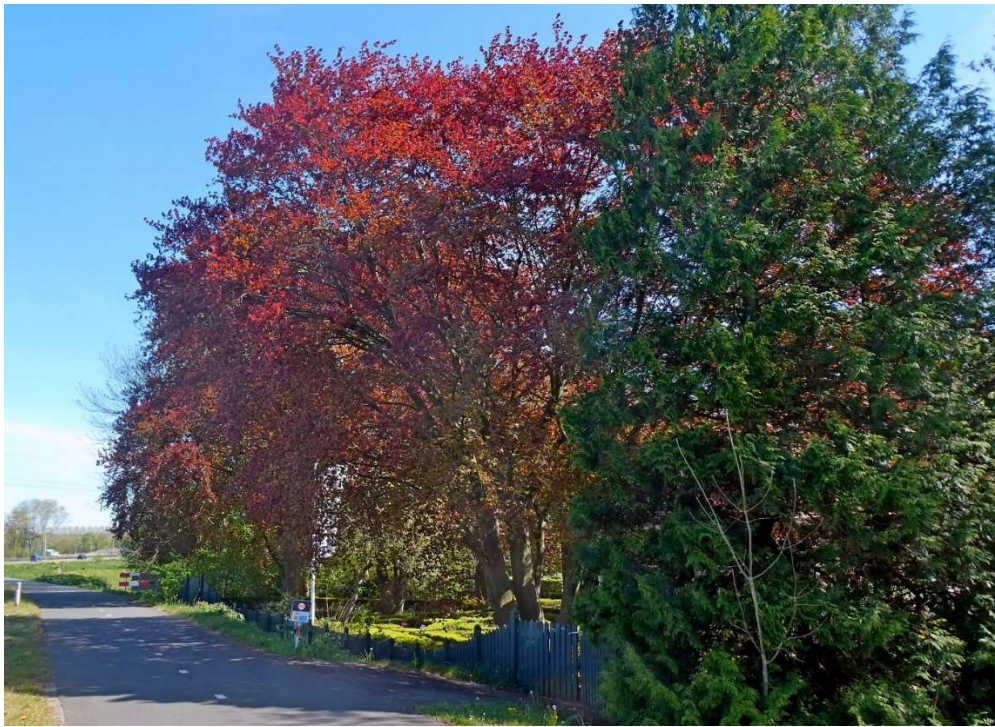
Sinds 2016 heeft Amsterdam één centrale bomenverordening voor alle stadsdelen. Vanaf de fusie in 2022 geldt deze bomenverordening niet alleen voor Driemond, maar voor het gehele stadsgebied Weesp. Onder deze verordening zijn alle bomen vergunningsplichtig. De bomen op de lijst van beschermwaardige houtopstanden genieten daarbovenop extra bescherming. Alleen bij zwaarwegende omstandigheden wordt een ontheffing van het velverbod verleend.

Voor Driemond is in 2010 een lijst monumentale bomen opgesteld samen met de rest van het toenmalige stadsdeel Zuidoost. De bedoeling was de lijst van Zuidoost regelmatig te actualiseren, maar daar is het niet van gekomen.

Het college van Amsterdam heeft in 2019 een adviescommissie beschermwaardige houtopstanden benoemd en met de gemeenteraad afgesproken de verschillende stadsdeellijsten samen te voegen tot één stedelijke lijst. De oorspronkelijke 17 stadsdelen bleken echter bij de opstelling van hun lijsten ieder andere criteria gehanteerd te hebben en/of de criteria anders geïnterpreteerd. Bovendien bleken door de vele reorganisaties niet altijd alle besluiten meer terug te vinden, en ook niet alle stadsdeellijsten volgens planning geactualiseerd. Intussen stonden er een aanzienlijk aantal bomen op de lijsten die al lang verloren waren gegaan. Een proces van actualisatie en harmonisatie bleek noodzakelijk om tot een adequate stadsbrede lijst te komen. Stadsdeel Zuidoost – nog inclusief Driemond - was het eerste stadsdeel waarvoor een integraal advies werd voorbereid. Dit bleek een omvangrijke klus, die – mede door de corona-maatregelen – meer tijd nam dan voorzien. Voor de afronding daarvan ging Driemond over naar het stadsgebied Weesp.

Kampioenbomen

De commissie heeft ook gekeken of er bomen in een stadsdeel zijn van een uitzonderlijke betekenis, van echt een klasse apart. Zij ziet in het stadsgebied vier bomen die het echt speciale vermelding verdienen. De Linde en Plataan op de begraafplaats Driemond. De Bruine beuk bij boerderij Langerlust aan de Provincialeweg. En de paardenkastanje aan de Gooilandseweg, meer dan twee eeuwen oud en voor zover bekend de oudste boom van Weesp.

Meerstammige kampioensbeuk bij Boerderij Langerlust

Geadviseerde lijst van beschermwaardige houtopstanden

ID	Boomsort	Boomsort nl	Straat	Huidige Status
559572	Populus canescens 'De Moffart'	Grauwe abeel (cv)	Zonnehof	Geen
559573	Populus canescens 'De Moffart'	Grauwe abeel (cv)	Zonnehof	Geen
559585	Acer saccharinum 'Pyramidale'	Witte esdoorn (cv)	Zonnehof	Geen
559586	Acer saccharinum	Witte esdoorn	Zonnehof	Geen
559732	Acer saccharinum 'Pyramidale'	Witte esdoorn (cv)	Zonnehof	Geen
559733	Tilia europaea 'Koningslinde'	Hollandse linde (cv)	Winterstraat	Beschermwaardige houtopstand
560030	Tilia europaea	Hollandse linde	Begraafplaats Driemond	Beschermwaardige houtopstand
560041	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	Begraafplaats Driemond	Beschermwaardige houtopstand
560151	Platanus hispanica	Esdoornbladige plataan	Begraafplaats Driemond	Beschermwaardige houtopstand
560156	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Begraafplaats Driemond	Geen status
603531	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Bruine beuk	Provincialeweg 23 Driemond	Beschermwaardige houtopstand
1561985	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Bruine beuk	Herengracht	Beschermwaardige houtopstand
1561986	Ulmus hollandica 'Vegeta'	Huntingdon-iep	Herensingel	Beschermwaardige houtopstand
1561987	Ulmus hollandica 'Vegeta'	Huntingdon-iep	Herensingel	Beschermwaardige houtopstand
1562047	Quercus robur	Zomereik	Stationsweg	Beschermwaardige houtopstand
1562287	Ulmus hollandica 'Vegeta'	Huntingdon-iep	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562288	Ulmus hollandica 'Vegeta'	Huntingdon-iep	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562356	Tilia x europaea	Hollandse linde	Aetsveldselaan	Beschermwaardige houtopstand
1562375	Platanus x hispanica	Esdoornbladige plataan	J.A. Fijnvandraadlaan	Beschermwaardige houtopstand
1562376	Platanus x hispanica	Esdoornbladige plataan	J.A. Fijnvandraadlaan	Beschermwaardige houtopstand
1562377	Platanus x hispanica	Esdoornbladige plataan	J.A. Fijnvandraadlaan	Beschermwaardige houtopstand
1562388	Populus canadensis	Canadese populier	M. Dotingalaan	Beschermwaardige houtopstand
1562583	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562584	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562585	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562586	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562587	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand

1562588	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562714	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562715	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562716	Tilia platyphyllos	Zomerlinde	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1562758	Ulmus hollandica 'Vegeta'	Huntingdon-iep	Middenstraat	Beschermwaardige houtopstand
1563166	Quercus robur 'Fastigiata Koster'	Zomereik (cv)	Talmastraat	Beschermwaardige houtopstand
1563227	Malus toringo	Appel (cv)	Jan Campertplein	Beschermwaardige houtopstand
1563231	Quercus palustris	Moereseik	Jan Prinsstraat	Beschermwaardige houtopstand
1563328	Quercus palustris	Moereseik	Willem de Merodestraat	Beschermwaardige houtopstand
1563559	Betula utilis 'Doorenbos'	Himalayaberk (cv)	Papelaan	Beschermwaardige houtopstand
1563560	Betula utilis 'Doorenbos'	Himalayaberk (cv)	Papelaan	Beschermwaardige houtopstand
1563561	Betula utilis 'Doorenbos'	Himalayaberk (cv)	Papelaan	Beschermwaardige houtopstand
1564314	Populus x canadensis	Canadese populier	M. Nijhoffstraat	Beschermwaardige houtopstand
1564741	Metasequoia glyptostroboides	Watercipres	Waarschapsstraat	Beschermwaardige houtopstand
1565587	Quercus palustris	Moereseik	Henriette Roland Holsthof	Beschermwaardige houtopstand
1567691	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Bruine beuk	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
1567692	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Bruine beuk	Utrechtseweg	Beschermwaardige houtopstand
N3269	Populus nigra 'Italica'	Italiaanse populier	Hoogstraat	Beschermwaardige houtopstand
N3337	Aesculus hippocastanum	Witte paardenkastanje	Gooilandseweg	Geen
N3362	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Bruine beuk	Provincialeweg 23 Driemond	Geen
N3363	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Bruine beuk	Provincialeweg 23 Driemond	Geen
N3364	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Bruine beuk	Provincialeweg 23 Driemond	Geen

Op te nemen als ander waardevol groen in het bomenbeheersysteem

ID	Boomsort	Boomsort nl	Straat	Huidige Status
1563076	Betula utilis 'Doorenbos'	Himalayaberk (cv)	P.C. Boutensstraat	Beschermwaardige houtopstand
1566623	Tilia europaea 'Koningslinde'	Hollandse linde (cv)	Nieuwe Achtkant (Bastion)	Geen

Vastgesteld in de vergadering van 31 augustus 2022

Voorzitter

Secretaris

Ir. Pieter Boekschooten

Drs. Wouter van der Wulp

Aanwezig op de vergadering de leden Boekschooten, Vonk, Oldenburger, Houweling, Hilbert en Noordman

Bijlage 1: Criteria plaatsing op lijst van beschermwaardige houtopstanden

Vastgesteld 16 februari 2022

A. Inleiding

De Amsterdamse bomenverordening biedt het college de mogelijkheid om een lijst beschermwaardige houtopstanden vast te stellen. Het gaat hierbij om houtopstanden die gezien hun bijzondere karakter extra aandacht en bescherming behoeven & verdienen bovenop de bescherming die de bomenverordening al biedt aan reguliere houtopstanden.

Exclusiviteit

Het betreft dus nadrukkelijk niet een lijst van alle mooie bomen in Amsterdam. Voor plaatsing op de lijst moet een houtopstand zich in minstens één opzicht duidelijk onderscheiden. Alleen dan houdt de lijst bijzondere betekenis en blijven de extra inspanningen voor behoud haalbaar en verdedigbaar. Naar verwachting zal tussen de 1 à 2 % van het geregistreerde bomenbestand in Amsterdam hieraan voldoen.

Bij de beoordeling van de mate waarop een boom zich duidelijk onderscheidt, kijkt de commissie allereerst naar Amsterdam als geheel met overig Nederland als referentie daarbij. Gezien de verscheidenheid in leeftijd en (stedenbouwkundige) opbouw van de verschillende stadsdelen kijkt de commissie in zijn advisering ook naar de bijzondere betekenis van de houtopstand voor het betreffende stadsdeel. Het is voor alle bewoners van belang ook in hun nabije omgeving bijzondere bomen te kunnen ervaren.

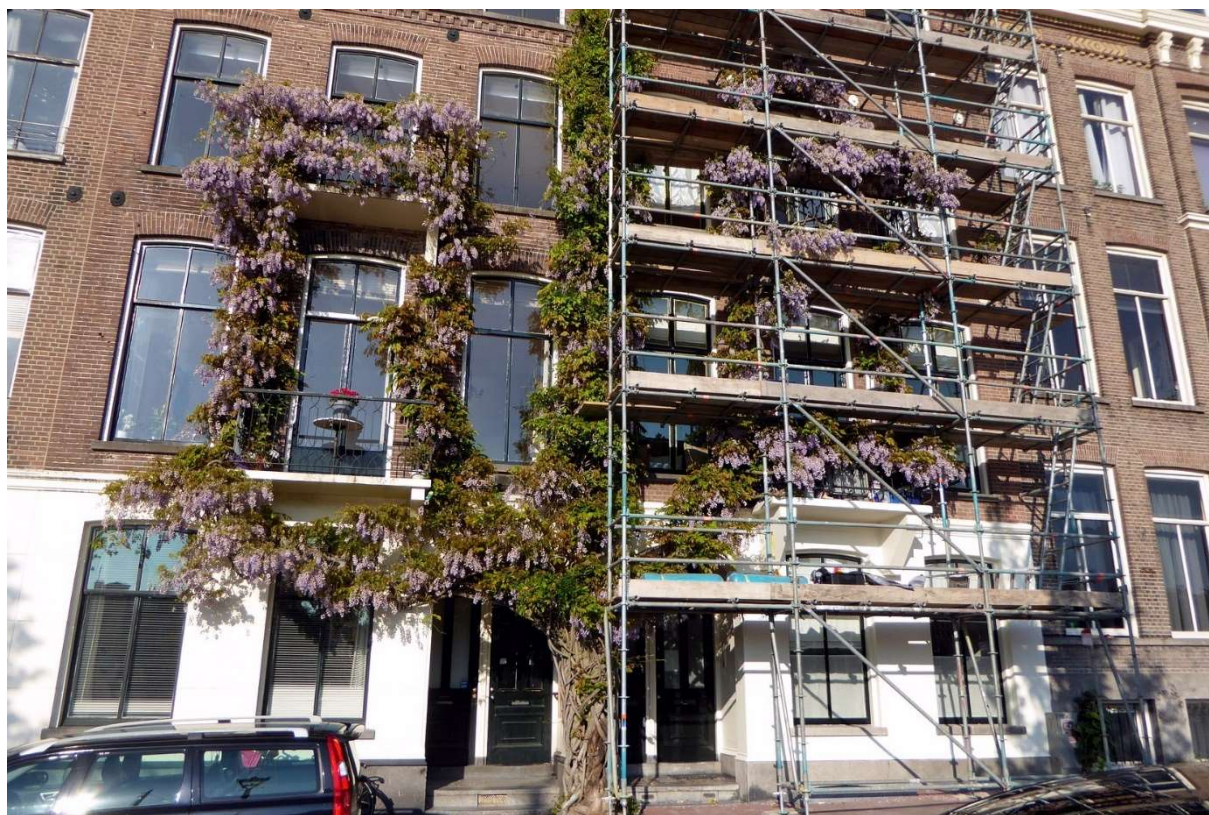

Bloeiende boomhazelaar Hortus Amsterdam

Boom en houtopstand

Bij plaatsing op de lijst wordt in principe elke individuele boom die onderdeel vormt van de houtopstand expliciet aangewezen. Een houtopstand in de zin van de bomenverordening kan echter ook bestaan uit meerdere bomen, hakhout, boomvormers of andere houtachtige gewassen - met minimale stamomtrek van 31 cm op 1m30 hoogte - die onderdeel uitmaken van een houtwal, een grotere (lint)begroeiing van heesters en struiken of een beplanting van bosplantsoen. Houtige

klimplanten die zelf de minimale stamomtrek hebben, kunnen zowel zelfstandig als tezamen met de boom waarin ze klimmen worden aangewezen als beschermwaardige houtopstand. Meest in het oog lopend zijn de oude Blauwe regens & Wilde wingerds tegen gevels in Zuid & Centrum.

120-jarige Blauwe regen, Amstel 169-171

Extra aandacht en bescherming

De bomen op deze lijst krijgen niet alleen extra juridische bescherming, maar ook qua beheer zal meer inspanning geleverd worden om deze bomen zo vitaal mogelijk te behouden. Voor gemeentelijk bomen betekent dit dat in de budgetten rekening wordt gehouden met hogere normkosten. Voor particuliere bomen heeft de gemeente een subsidieregeling¹.

Indien er zwaarwegende omstandigheden zijn waarom een boom op de lijst niet te handhaven is op de huidige plek, dan is het uitgangspunt dat de boom verplaatst wordt naar een nieuwe locatie. Een recent voorbeeld hiervan is de iep op het Waterlooplein met een voor die soort zeldzame heksenbezem.

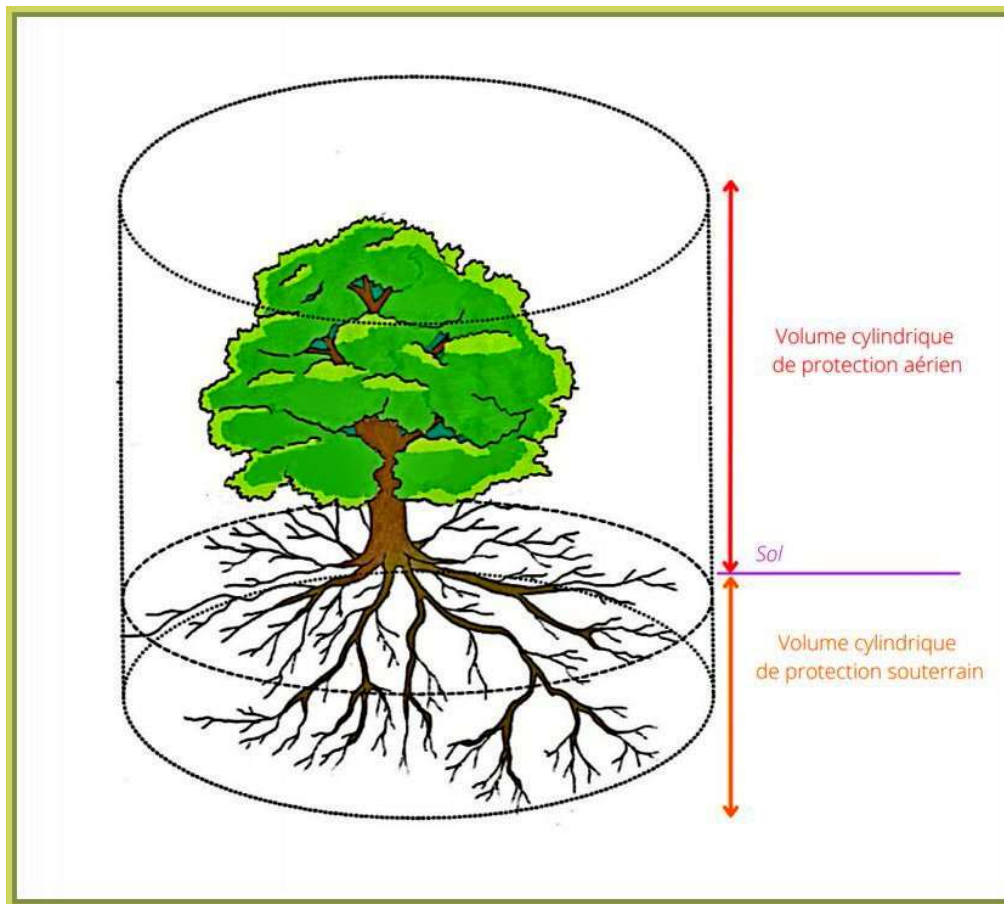
Groeiplaatsbescherming

Conditievermindering van de bomen door nadelige ingrepen in de groeiplaats (zoals verdichting, wortelbeschadigingen, grondwaterpeilveranderingen), wordt veelal pas jaren later echt zichtbaar². Maar is wel een van de belangrijkste oorzaken dat bomen in de stad niet oud worden. De bomenverordening biedt weliswaar juridische bescherming voor bomen, maar is niet toegesneden

¹ Deze regeling bleek in 2021 uitgeput vanwege het beroep op andere groensubsidies. Naar aanleiding hiervan heeft de commissie op 22-12-2021 een ongevraagd advies uitgebracht.

² Net zoals de gevolgen van maaischade na enkele jaren resulteren in zodanige aantastingen dat veiligheidskap onvermijdelijk wordt.

op adequate bescherming van de groeiplaats. Naast het zetten van beschermwaardige houtopstanden op de lijst ex art. 10 van de bomenverordening, vraagt effectieve bescherming hiernaast zowel het opnemen van de groeiplaats in het omgevingsplan als inspectie en handhaving bij werkzaamheden.

N.B. In de Amsterdamse situatie zal het wortelpakket door obstakels e.d. vaak een andere vorm hebben dan de afgebeelde cilindrische

B. De criteria nader beschouwd

De bomenverordening noemt zes waarden waarmee in ieder geval rekening moet worden gehouden bij de beslissing over plaatsing op de lijst van beschermwaardige houtopstanden.

- a. de beeldbepalende waarde van de houtopstand;
- b. de cultuurhistorische betekenis van de houtopstand;
- c. de natuurwaarde van de houtopstand;
- d. de zeldzaamheidswaarde van de houtopstand;
- e. de ouderdom van de houtopstand;
- f. de levensverwachting van de houtopstand.

Omgang met de criteria

In de toelichting bij de bomenverordening worden de criteria (art. 12) verder toegelicht. De commissie houdt op de volgende manier rekening met die criteria.

a. Beeldbepalende waarde

Voor de beeldbepalende waarde van een houtopstand beoordeelt de commissie of deze door zijn verschijningsvorm onvervangbaar is voor het karakter van zijn omgeving. De subjectieve beoordeling hiervan wordt ondersteund door objectieve gegevens zoals het plantjaar van de boom, de stam- en kroon diameter en de hoogte. Tevens geldt hierbij de stedenbouwkundige of landschappelijke context van de locatie als belangrijke factor. Voorbeeld is de Vleugelnoot bij de Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Smartenkerk³, of de rode beuk van Sloten in de tuin van de parochiewoning. Voorbeelden bij Zuidoost zijn enkele relatief oude en beeldbepalende bomen op de begraafplaats in Driemond. Het kan zijn dat de beeldbepalende waarde raakt aan de cultuurhistorische betekenis van de houtopstand. Zie verder onder cultuurhistorische betekenis.

b. Cultuurhistorische betekenis

De cultuurhistorische betekenis wordt bepaald doordat de houtopstand is verweven met de omgeving of met een belangrijke of bijzondere gebeurtenis in het stadsdeel in het recente of verdere verleden. Ook een relatie met vroegere functies of gebruiken kan deze waarde nader invulling geven, zoals bijvoorbeeld een functie als markeringsboom bij de begrenzing van een bepaald gebied of als baken langs wegen en rivieren. Grofweg is er onderscheid te maken in twee aspecten: het ruimtelijke aspect van de cultuurhistorie (i) en het verhaal en de betekenis ervan (ii). Een houtopstand kan zowel op een van beide als op beide aspecten cultuurhistorische betekenis hebben.

I Ruimtelijke kwaliteit en ontwerp

Bomen die onderdeel zijn van een beschermd stadsgezicht of monument hebben vaak grote cultuurhistorische waarde. Dit zijn bomen die onderdeel zijn van het ontwerp en het aanzicht van het stadsgezicht of monument bepalen. Houtopstanden kunnen ook buiten beschermde stadsgezichten en monumenten van meer dan gewone waarde zijn vanwege de positie van de houtopstand binnen een bijzonder ruimtelijk plan, een stedenbouwkundig ontwerp of een park – en tuinontwerp. Het gaat hier om de samenhang tussen stedenbouw en de opzet van het groen (bijvoorbeeld de ‘bomentaal’) of het deel uitmaken van een specifiek waardevol ontwerp van een (tuin)architect of stedenbouwkundige.

Denk hierbij aan de Italiaanse populieren of paardenkastanjes die op sleutelposities zijn gepositioneerd in het ruimtelijk ontwerp van Berlage voor Amsterdam Zuid. Een later voorbeeld is de structuur van iepen aan de noordoever van de Sloterplas. Ook kan het zijn dat houtopstanden deel uitmaken van een bijzondere park- of tuinaanleg, bijvoorbeeld ontwerpen van Springer, Mien Ruys of Jakoba Mulder. Ook de leilinden die onlosmakelijk deel uitmaken van de tuininrichting van de monumentale boerderij Akerstein in Sloten zijn vanwege de ruimtelijke samenhang met het pand van

³ Tegenover de Onze-Lieve-Vrouw van de Zeven Smartenkerk, aan de overkant van de Aalbersestraat, staat een grote solitaire Vleugelnoot. Deze boom dreigde te sneuvelen voor een bouwblok van het project Marchanthof. Gezien de context in relatie tot de kerk, de aantasting van de ruimte en vooral vanwege de aanwezigheid van de boom, moest het geplande bouwblok wijken. De boom heeft daardoor als belangrijkste factor bijgedragen aan een verbeterde omgeving van de monumentale kerk.

monumentale waarde. Een voorbeeld waarbij de houtopstanden deel uitmaken van een tuinaanleg bij een monument, is de populieren bij de Hollandsche Schouwburg⁴.

II Verhaal, betekenis en cultuurhistorie

Een houtopstand kan een markering zijn van een bijzondere historische gebeurtenis, of juist de context of symboliek van een plek duiden waar bepaalde gebeurtenissen of rituelen plaatsvinden of hebben plaatsgevonden. Een markeringsboom bij een begrenzing van een bepaald gebied heeft cultuurhistorische waarde. Evenzo een lindeboom op een kerkplein, waaronder huwelijken zijn voltrokken en berechtingen hebben plaatsgevonden. Ook een oude treurboom op een begraafplaats heeft deze kwaliteit. De houtopstand is hier deel van een verhaal of vertelt een verhaal. Ook kan de houtopstand ‘toeschouwer’ geweest zijn bij een bijzondere gebeurtenis. Ook herdenkingsbomen die ter gelegenheid van bijzondere gebeurtenissen zijn geplant, vallen onder dit criterium.

Denk bij dit criterium aan “de boom die alles zag” in de Bijlmer en de treures op het voormalige kerkhof in Oud Osdorp. Of aan de bomen van het Leidsebosje, die op een van oudsher belangrijke plek in de stad zijn gesitueerd: als deel van de verdedigingswerken (stadswallen) en nu een attractieve plek in de openbare ruimte.

Watercypressen Nadezjda Mandelstamstraat

Ook kan het zijn dat de ruimtelijke context geheel is veranderd, maar de bomen deze (stedelijke) verandering hebben ‘overleefd’. Denk hierbij aan de canadapopulieren bij de entree van het KNSM-eiland of de watercypressen bij de Nadezjda Mandelstamstraat⁵. De houtopstanden zijn hier van

⁴ Hier is het samenspel van de aard van de bomen, de plaatsing en het herdenkingskarakter van de Schouwburg van belang. De bomen zijn (nog) niet monumentaal maar in potentie wel. Te overwegen valt dit ensemble (ook) te laten vallen onder ‘verhaal, betekenis en cultuurhistorie. I.t.t. de verdwenen grote bomen voor het Namenmonument, ondersteunen en benadrukken de bomen bij de Hollandsche Schouwburg de betekenis van het herdenkingsmonument.

⁵ Vier stuks uit 1966 (ID 537451, ID 537443, ID 537444, ID 537445, geplant begin jaren 70?), aangevuld met extra exemplaren in 2003 (na de sloop-nieuwbouw).

waarde vanwege de gelaagdheid, de transformatie van de stad met behoud van het oorspronkelijk groen(ontwerp). Zij geven betekenis aan het (stads)landschap en maken het leesbaar.

Dakplatanen Gaasperpark

Ook de groep dakplatanen in het Gaasperpark zijn in het stadsdeel uniek in hun vorm en markeren een bijzondere plek die herinnert aan het voormalige entreegebied voor de Floriade.

Onder cultuurhistorisch waardevolle houtopstanden vallen dus onder andere:

- Bomen die een belangrijke waarde zijn binnen een bijzonder ruimtelijk ontwerp, waaronder bomen beschreven als redengevend onderdeel bij een beschermd stadsgezicht of monumentaal park (conform Monumentenwet of Erfgoedverordening) en/of UNESCO-gebied,
- Bomen als onderdeel van een ensemble met een historisch bouwwerk (conform Monumentenwet of Erfgoedverordening),
- Herdenkingsboom (bijv. Ooggetuigenboom, Koningsboom, Geboortebom, Verzetsboom).
- Bomen die anderszins een specifieke historische (markerings)functie hadden (bijv. Gerechtslinde, Bakenboom, Grensboom)

c. Natuurwaarde

Bij de advisering over het plaatsen van een houtopstand op de lijst van beschermwaardige houtopstanden wordt door de commissie bij het criterium natuurwaarde – conform de toelichting in bij de bomenverordening - vooral gekeken naar de betekenis van de specifieke houtopstand voor het herbergen van zeldzame dieren en planten.

Dat neemt niet weg dat veteranenbomen ook een belangrijke algemenere functie hebben als drager van biodiversiteit. De commissie kijkt daarom voor de beoordeling van natuurwaarde specifiek of bij verlies van de boom, een andere boom die functie wel of niet zomaar kan overnemen.

Een boom kan bovendien een uitzonderlijk hoge ecologische waarde vertegenwoordigen door een rijke bloei die belangrijk is voor insecten als er in die omgeving in die periode weinig voedsel te halen valt. De boom kan hiernaast een bijzondere biotoop vormen waarbij het verdwijnen van de boom onomkeerbare schade zou geven aan beschermde soorten die van deze plek afhankelijk zijn zoals

een oude klimop die een rijkdom aan leven herbergt. Dan is ook de klimop in combinatie met de boom beschermwaardig.

Natuurtuin De Wiedijk. Populier met oude dikke klimop, die bovendien gastheer is voor de zeldzame klimopbremraap (Orobanche hederæe).

d. Zeldzaamheidswaarde

De commissie kijkt bij haar beoordeling van de zeldzaamheidswaarde naar de mate waarin de houtopstand in dendrologisch opzicht van een zeldzame soort of variëteit is, weinig voorkomt in

Amsterdam of in het stadsdeel, een bijzondere groeivorm heeft of de dikste, oudste of hoogste is. Een boom of houtopstand is extra waardevol als bijzonderheid indien deze bij kap niet makkelijk meer door herplant met een nieuw exemplaar vervangen kan worden. Dat kan dus ook gelden voor een boomtechnisch onogelijk scheve oude boom die echter om zijn karakteristieke vorm wordt gewaardeerd en als herkenningspunt in een park dient, of als speelboom belangrijk is.

De commissie zal niet adviseren elke net afwijkende cultivar van willekeurige leeftijd op basis van zeldzaamheid op de lijst te zetten. Dan is het einde zoek. Zoals Professor Jan Lever in 1993 al schreef in zijn voorwoord van het boek "Waardevolle bomen in Amsterdam", de stad is één groot Arboretum. Maar voor oudere cultivars die dreigen te verdwijnen en autochtoon genenmateriaal van inlandse soorten ligt dit anders. Dat laatste zullen we in Amsterdam niet snel aantreffen, maar cultuurhistorisch belangrijke cultivars als de Bea Schwarziep en Christine Buismaniep verdienen zeker een plek op de lijst.

Klimboom Sarphatipark

e. Ouderdom

Door de stadse dynamiek worden de bomen in Amsterdam gemiddeld niet ouder dan 43 jaar, en daarmee oudere bomen al snel schaars. In de Amsterdamse Bomenverordening is bewust geen harde leeftijdsgrens opgenomen voor plaatsing op de lijst. De groensituatie in de stad is namelijk te divers om met een algemene minimumleeftijd te werken. Zuidoost als jong stadsdeel heeft in 2011 een ondergrens van 30 jaar gehanteerd met als extra clausule dat de boom dan wel ook bijzonder moet zijn op een ander criterium.

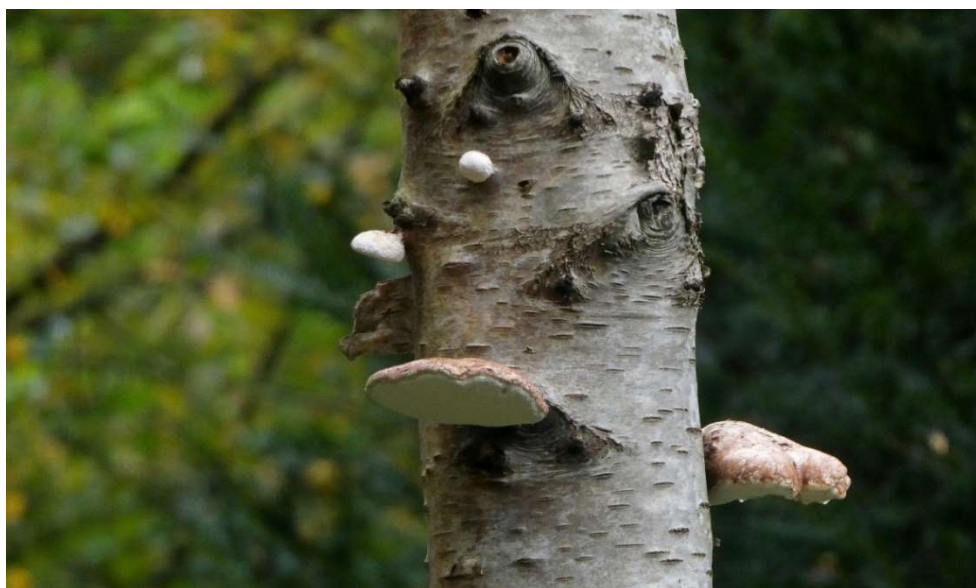
De commissie gaat voor Amsterdam uit van een grens van 50 jaar of ouder als een goed criterium, tenzij er specifieke redenen zijn om ook een jongere boom aan de lijst toe te voegen. Denk in Zuidoost aan de in 2003 geplante herdenkingsboom voor de afschaffing van de slavernij.

Een boom van 80 jaar of ouder zal in het algemeen alleen al op grond van de leeftijd een plaats op de lijst verdienen, tenzij er specifieke redenen zijn om dat niet te adviseren. Zoals bijvoorbeeld bij geringe resterende levensverwachting.

f. Levensverwachting

De verordening geeft geen harde grens voor de resterende levensverwachting van de houtopstand. De commissie sluit zich bij haar adviezen aan bij de gangbare grens van een minimumverwachting van 10 jaar.

Aanvullend zal de commissie kijken naar de duurzaamheid van de boomsoort: hoe oud kan de boom worden en kan dat op deze plek? Linden en eiken kunnen veel ouder worden dan de meeste populieren of (treur)wilgen, maar alleen op een daarvoor geschikte plek. Een niet onderheide duurzame boomsoort zal bijvoorbeeld op de meeste plaatsen in het Vondelpark - vanwege de grondwaterproblematiek en bodemdaling - niet veel langer meegaan dan een populier. Daarnaast worden specifieke soorteigenschappen meegewogen, zoals takbreuk op latere leeftijd bij treurwilgen en canadapopulieren of bijvoorbeeld opdruk van verharding door cipressen en vleugelnoten.

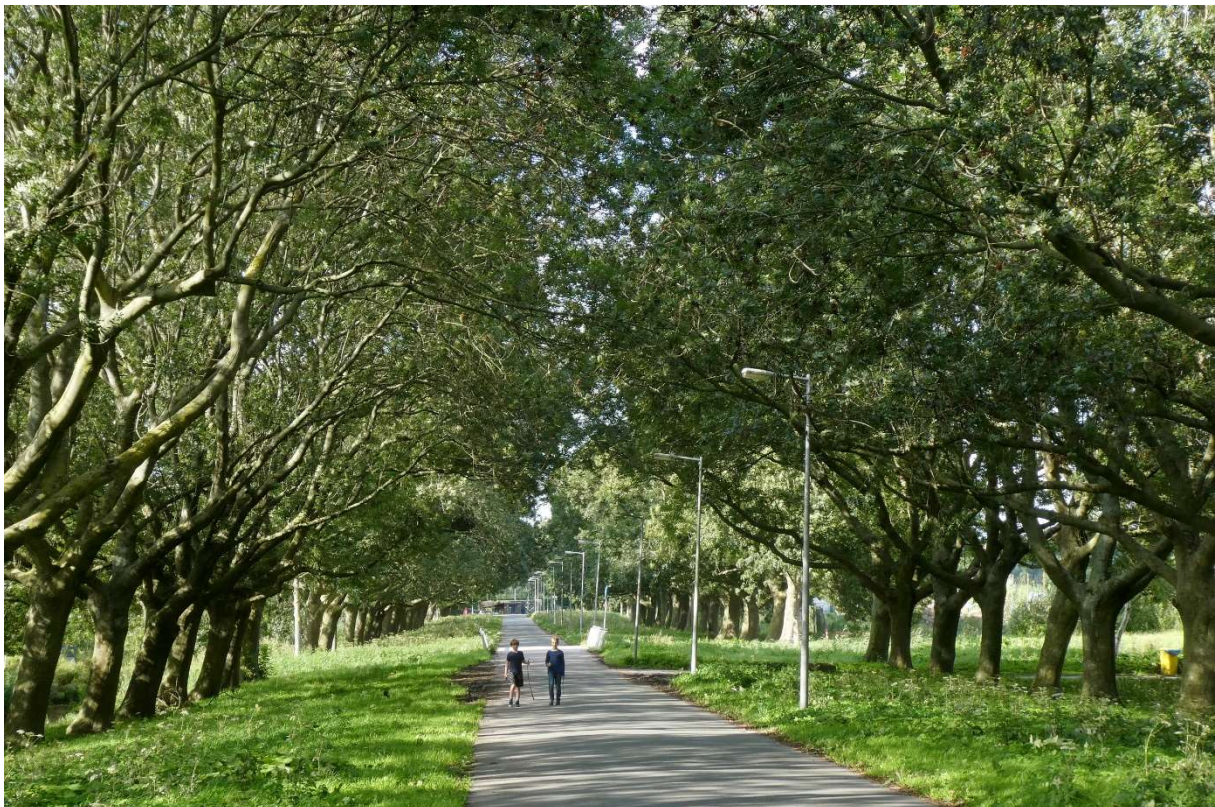
C. Aanvullende uitgangspunten voor de commissie

Bomenlanen

De verordening laat toe om houtopstanden aan te wijzen, en een houtopstand kan 1 of meer bomen bevatten. De commissie meent desondanks dat terughoudend moet worden omgegaan met het aanwijzen van hele lanen zoals dat eerder wel plaatsgevonden heeft in bepaalde stadsdelen. Laanstructuren zouden in het algemeen onder een ander beschermingsregime moeten vallen, zoals die van hoofdbomenstructuur in de hoofdgroenstructuur. De te beschermen waarde is in de meeste gevallen namelijk eerder de structuur dan de individuele bomen. Plaatsing van hele lanen op de lijst van beschermwaardige houtopstanden moet beperkt blijven tot heel uitzonderlijke omstandigheden.

Bijvoorbeeld als er sprake is van cultuurhistorische waarden van de laan en de bomen zich ook individueel duidelijk onderscheiden op andere criteria.

Dit geldt in Nieuw-West bijvoorbeeld wel voor de Essenlaan op de Nico Broekhuysenweg, maar niet voor de laan 'Olympische' elzen op de Han Hollanderlaan (Sportpark Ookmeer). En bijvoorbeeld in Zuidoost onderscheiden de linden van de waarderingslaan in het Nelson Mandelapark zich individueel absoluut niet als uitzonderlijk.

Essenlaan Nico Broekhuysenweg

Kampioenbomen

De commissie kijkt ook of er bomen in een stadsdeel zijn van een uitzonderlijke betekenis, van een klasse apart. Als dat niet op het niveau van Nederland of Amsterdam is, dan toch overduidelijk voor het betreffende stadsdeel. Die uitzonderlijkheid kan bijv. liggen in het zijn van de dikste, hoogste,

oudste, zeldzaamste, e.d., maar ook in het bijzondere verhaal achter de boom, zoals bij de Anne Frankboom het geval was.

De adviescommissie adviseert deze kampioenbomen specifiek als zodanig te benoemen. Dit heeft weliswaar geen direct rechtsgevolg, maar heeft wel een belangrijke functie vanuit educatief en promotioneel oogpunt.

Op Amsterdams niveau komt bijvoorbeeld de boomhazelaar in de Hortus Amsterdam in aanmerking voor deze titel en de laatste oorspronkelijke Italiaanse populier voor het Hilton Hotel. Denk verder aan de Hollandse iep op de Oudemanhuispoort, de Wilhelminalinde op de binnenplaats van het Amsterdam Museum en de Witte Moerbei op het Roelof Hartplein.

14 | amsterdam

DINSDAG 30 AUGUSTUS 2011 | **PAROOL**

zomerserie De boom

De rode beuk in Sloten scoort op alle onderdelen

Amsterdam telt meer bomen (ruim een miljoen), dan mensen. We presenteren de markantste exemplaren in top 5-lijstjes, samengesteld door bomenkundige Hans Kaljee en ecooloog Geert Timmermans. Vandaag: de mooiste.

In een drukke stad als Amsterdam, waar veelkeer en volk zich om aandacht verdringen, blijven zelfs de mooiste bomen onzichtbaar. Een boom zie je pas als je de rust neemt om écht te kijken. Tijdens een picknick, een wandeling, of zoals Henk Smit (73) zijn favoriet ontwaarde: op een klassenfoto van zijn zoonrje. De kinderen hadden hun handen op de dikke knoesten en knobels van de stam gelegd. Toen al een indrukwekkende verschijning: "De boom is mij altijd blijven imponeren."

We hebben het over de rode beuk in de voormalige pastorie van de protestante kerk in Sloten – een monumentale boom. Uit alle inzendingen door Hans Kaljee en Geert Timmermans tot de mooiste boom van Amsterdam bekroond. Om te beginnen is hij dik: 5,30 meter in omtrek. Als je bedenkt dat de dikste boom van de stad (plataan in het Leidsebosje) 6,25 meter in omtrek meet, dan zegt dat genoeg. En de beuk is oud: geplant in 1865, waarmee hij het bijna tot de top vijf van oudste bomen heeft geschoven.

Dan is hij ook nog eens beeldschoon. Vooral de knobelstam wordt genoemd. "Die structuur heeft twee oorzaken," legt Kaljee uit. "Na het snoeien ontstaat, daar waar een tak heeft gezeten, een hobbel. Maar in het geval van deze

beuk is er nog iets aan de hand: een ongebreidelde groei van cellen. Gezwollen. Waardoor? Dat weten we niet. Het kan honderden oorzaken hebben." Hoe dan ook, een stant van de natuur die fraai uitpakt. De rode beuk van Smit is een "monumentale boom" – en daarmee een uitzondering, want de meeste inzendingen behoren toch tot de aankleding van de route naar werk of leuk uitzicht. Goede klimbomen krijgen we ook toegestuurd, zoals die in het Piet Wiedijkpark in Oudorp, en straggelbomen – exemplaren waar gedoe over is.

1. Rode beuk, Sloten
2. Vleugelnaot, Oosterpark
3. Plataan, Vierwindstrokenbrug
4. Plataan, Amstellyceum
5. Haagbeuk, Weesperterkvaart

Eva Lens nomineerde een mooie vleugelnaot in het Oosterpark. "Deze vleugelnaot zorgt voor de nodige schaduw bij het pierenbadje en houdt je droog bij een onverwachte regenbui". Mooi én praktisch! Marjke Prins bejubelt een plataan – "waarlijk majestueus" – op de hoek van de Jan van Galenstraat en de Admiraalengracht. "Groot, wat

zeg ik groots, brede takken, grote bladeren, een enorme stam". Ze zegt van 'schitterend herfstblad' en 'zaden zo groot als kogels'.

Ook Hans Stocvelaar stuurde een plataan in, op de binnenplaats van het Amstel Lyceum aan de Mauritskade. Een boom waar een hoop nostalgie aan kleef, voor hem en vermoedelijk vele andere Amster-

dammers. "Ik zat op de Derde Vijf van 1948 tot 1952 en toen was die plataan al heel erg groot. En nu...? Een knots van een boom". De Derde Vijf was de derde vijfjarige hbs.

De persoonlijke favorieten van Kaljee en Timmermans dingen niet mee, maar we willen ze u niet onthouden. Timmermans kiest het rijtje iepen voor de Anna Hoeve in het

Science Park, maar Kaljee kan niet kiezen. Ga eens kijken, adviseert hij, bij de populier op de hoek Panamakaa/Zeeburgerdijk. O ja, en de iep naast het Tothuis aan de Buiksloterweg in Noord. Die ook. "En aan de Minervalaan staan ook vleugelnoten heel prachtig te zijn."

MALIKA SEVIL

FOTO: MARCO DE VRIES

Herdenkingsbomen

Vaak is bij het zoeken naar een locatie voor een herdenkingsboom een bijzondere plek bedacht. Door de locatie kan de herdenkingsboom misschien nu nog niet een monumentale functie hebben, maar in de toekomst zeker uitgroeien tot een beschermwaardige boom. Per herdenkingsboom worden boomsoort, standplaats en historie gewogen en vervolgens beargumenteerd geadviseerd om ze op de lijst te plaatsen of niet. De commissie adviseert – net als bij laanstructuren – om terughoudend te zijn met het plaatsen van herdenkingsbomen e.a. op de lijst van beschermwaardige houtopstanden.

De commissie beperkt dit tot uitzonderlijke omstandigheden. Bijvoorbeeld als de boom zich ook duidelijk onderscheidt op andere criteria. Of als de herdenking nationale betekenis heeft. Zo heeft bijvoorbeeld de Julianalinde aan de Noordzijde Sloterplas als boom nog geen onderscheidende kwaliteiten, maar wel de potentie om echt oud te worden. En bovendien heeft Juliana als koningin op 7 oktober 1952 de Westelijke Tuinsteden geopend, wat deze boom i.i.g. meer betekenis geeft dan de Willem-Alexanderlinde en Amalialinde die ook met een speciaal hekje in Nieuw-West staan.

Ander waardevol groen

Er zijn voorbeelden waarbij de houtopstanden (nog) niet de exclusiviteit hebben om op de lijst geplaatst te worden, maar wel zodanig waardevol zijn dat het van belang is deze in beeld te hebben bij het beheer van projecten en het groenonderhoud. Dit type houtopstand is te scharen onder 'ander waardevol groen'. Dit zal bijvoorbeeld voor een deel van de herdenkingsbomen gelden. Of bijvoorbeeld voor de groep honingbomen in het Beatrixpark.

Maatschappelijke betekenis voor buurt, stadsdeel of stad

Een boom kan op vele mogelijke manieren uniek zijn. Zo kan een omgevallen boom een prachtige monumentale klimboom worden of door andere zeldzame toepassingen juist uniek zijn. Mooie voorbeelden zijn de bekende omgevallen kastanjabomen of vleugelnoten in de parken van Amsterdam.

Beschermde status dode boom

Dode bomen verliezen wat de commissie betreft hun plaats op de lijst van beschermwaardige houtopstanden, tenzij het een bijzondere veteranboom betreft die ook als dode boom een grote beeldbepalende of cultuurhistorische waarde heeft. Bomen van een zodanige buitencategorie dat ze ook na hun dood zulke waarden vertegenwoordigen komen echter in Amsterdam praktisch niet voor.

De commissie adviseert in de regel om bij het verlies van een monumentale boom te kijken of de groeiplaats geschikt (te maken) is voor een beschermde toekomstboom, maar de groeiplaats niet automatisch daarvoor te behouden. Soms zal een nieuwe boom op die plek nooit kunnen uitgroeien tot een grote monumentale boom.

Waar dat wel kan, is dat echter wenselijk. Dit uitgangspunt wordt ondersteund door de motie van de gemeenteraad op 19 september 2019, die uitspreekt:

Bij de uitwerking van het precieze vervangingsplan waar mogelijk optimale groeiomstandigheden te creëren, zodat een nieuw geplante boom kan uitgroeien tot een grote monumentale boom

Het verlies van de monumentale status van een dode boom, laat onverlet dat deze boom de status van ecologische boom kan krijgen indien die veilig kan blijven staan.

Niet overal zal het laten staan van dode bomen echter passend zijn. In het Rijksmonument Vondelpark zal dit bijvoorbeeld beperkt moeten blijven tot de ecologisch beheerde delen van het park, tenzij er zeer hoge ecologische waarden in het geding zijn met het behoud van een specifieke dode boom.